

УДК 336.65

Коляда О.В.*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародної економіки
Університету державної фіскальної служби України***Заяць Д.Г.***студентка спеціальності «Міжнародні економічні відносини»
Університету державної фіскальної служби України***Kolyada Olena***Candidate of Economic Sciences, Assistant Professor,
Assistant Professor of the Department of International Economics
University of the State Fiscal Service of Ukraine***Zaiats Diana***student of the third stage
speciality of International Economic Relations
University of the State Fiscal Service of Ukraine*

РОЛЬ ОПЕК У СВІТОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

THE ROLE OF OPEC IN THE WORLD ECONOMY

АНОТАЦІЯ

Сьогодні Організація країн – експортерів нафти виступає колективним монополістом, що контролює значну частину нафтового ринку. Країни, які входять до її складу, володіють більшістю світових запасів нафти. Таким чином, ОПЕК є основним постачальником даного ресурсу на ринок, у результаті чого має змогу впливати на його ціну. Відомо, що за останні десятиліття нафтова ціна стала основним чинником впливу на економічний стан країн світу. Таким чином, ОПЕК відіграє значну роль у світовій економіці. У статті розкрито сутність, передумови створення та головну місію Організації країн – експортерів нафти. Проаналізовано експортний потенціал країн – членів ОПЕК. З'ясовано роль країн ОПЕК на світовому ринку нафти та у світовій економіці загалом. Визначено проблеми та перспективи розвитку функціонування ОПЕК.

Ключові слова: нафта, нафтопродукти, світовий нафтовий ринок, Організація країн – експортерів нафти (ОПЕК), експортний потенціал, квотування.

АННОТАЦИЯ

Сегодня Организация стран – экспортеров нефти выступает коллективным монополистом, контролирующим значительную часть нефтяного рынка. Страны, которые входят ее в состав, владеют большей частью мировых запасов нефти. Таким образом, ОПЭК является основным поставщиком данного ресурса на рынок, в результате чего имеет возможность влиять на его цену. Известно, что за последние десятилетия нефтяная цена стала главным фактором влияния на экономическое положение стран мира. Таким образом, ОПЭК играет значительную роль в мировой экономике. В статье раскрыты сущность, предпосылки создания и главная миссия Организации стран – экспортеров нефти. Проанализирован экспортный потенциал стран – членов ОПЭК. Выяснена роль стран ОПЕК на мировом рынке нефти и в мировой экономике в целом. Определены проблемы и перспективы развития функционирования ОПЭК.

Ключевые слова: нефть, нефтепродукты, мировой рынок нефти, Организация стран – экспортеров нефти (ОПЭК), экспортный потенциал, квотирование.

ANNOTATION

At all times the principal engine of the world economic development has been energy power. Oil is the principal source of the primary energy in the world. The using of oil is expanding all the time. Countries which consume the most energy resources have

always struggled with each other for them. Countries owners of oil have an advantage over other states because they are able to set and control oil prices and as a result make a profit from it. Other countries must import it from other countries and depends on them. Nowadays countries of the Middle East have control over a major part of world oil reserves. They are members of the Organization of the Petroleum Exporting Countries - OPEC. OPEC is the collective monopolist that controls a large part of oil market. It is a principal supplier of this resource to the market. As a result the Organization is able to influence oil prices. Therefore, research on its activity is actual and important for nowadays. With the globalization of economy world oil market has become a global market on which production, sale and purchase of oil and petroleum products take place. Demand and supply on this market reach large scales. For the last several decades oil price has become a principal factor that affects the economic situation of different countries. Thus, OPEC plays the great role in the world economy. The article defines nature and structure of the Organization. Prerequisite for the establishment and the main goal of OPEC are revealed. The export potential of countries members is analyzed. The role of OPEC in the world oil market and in the world economy is found out. The adjustment mechanism of oil prices by OPEC is explored. The problems and development perspectives of OPEC are determined. Based on official data from the site of the Organization the activity of OPEC is described and conclusions are made. A lot of scientists and researchers think that the influence of OPEC on the oil market has become less because the usage of unconventional fuel is increasing. Thus, quantity of competitors of OPEC is increasing too. For example, the discovery of a lot of shale oil fields in the USA. There is still an open issue of the future successful functioning of OPEC. During the analysis next methods were used: systemic analysis and fusion, statistical observation, comparing, systematization and graphical method.

Key words: oil, petroleum products, world oil market, Organization of the Petroleum Exporting Countries (OPEC), export potential, quotas.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Здавна головною рушійною силою розвитку світової економіки є енергетичний складник. Нафта вважається основним джерелом первинної енергії в усьому світі, а її використання постійно розширюється. Бороть-

ба за даний ресурс спричиняла великі суперечки між країнами, які споживають найбільше енергетичних ресурсів. Відомо, що ціна на нафту завжди впливала на світову економіку.

Країни, які багаті на нафту, мають перевагу над тими, де спостерігається дефіцит цього ресурсу. Таким чином, одні країни змушені експортувати його з інших, маючи певну залежність від них. Адже країни – володарі нафти можуть диктувати ціни на неї та отримувати значні прибутки.

Сьогодні головними нафтовидобувними державами є країни Близького Сходу. Це учасниці Організації країн – експортерів нафти. Дана організація об'єднала найбільших добувачів та експортерів цього ресурсу для того, щоб впливати на формування світових нафтових цін. У зв'язку із цим дослідження її діяльності є актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори. Проблеми в існуванні світового ринку нафти та організацій, які є його учасниками, в усі часи привертала увагу провідних науковців та аналітиків. До іноземних та вітчизняних учених, що досліджували цю тему, належать: Ю.Г. Козак, В.В. Ковалевський, Н.С. Логвінова, Т.В. Андрісова, В.В. Ратинський, О.І. Когут, П.Б. Юр'єва, О.Ю. Чигрин, М. Абаас, М.О. Соколов, У.М. Ніконенко, К. Білий, А.І. Хананова, Г.З. Нізамова, О.Г. Кантор, А. Даніельсен, К. Амадео та багато інших.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Зважаючи на те, що у світі поширюється використання нетрадиційних видів палива та збільшується кількість конкурентів ОПЕК, залишаються відкритими питання щодо подальшого успішного функціонування даної організації.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження діяльності Організації країн – експортерів нафти та визначення перспектив щодо її подальшого розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Організація країн – експортерів нафти – ОПЕК (Organization of the Petroleum Exporting Countries – ОПЕС) створена в 1960 р. Її заснували країни, що переважно належать до регіону Перської затоки, який має найбільші розвідані поклади нафти у світі (Іран, Ірак, Кувейт, Саудівська Аравія, а також Лівія та Венесуела). Спочатку штаб-квартира знаходилася у Женеві, а в 1965 р. була перенесена до Відня [1].

Організація країн – експортерів нафти створювалася на протидію Міжнародному нафтовому картелю, до якого входили найпотужніші на той час нафтові ТНК: п'ять американських (Exxon, Socony Mobil oil, Texaco, Galf Oil, Standard oil of California), одна британська (British Petroleum) і одна англо-голландська (Royal Dutch/Shell). Пізніше до них приєдна-

лася французька нафтова компанія Compagnie Francaise des Petroles [2].

У ті часи ці компанії визначали ціни, обсяги видобутку й продаж нафти. Співпрацюючи, країни – члени ОПЕК перебрали на себе ці місії, почали диктувати розміри видобутку нафти та її експорту. Вони фактично позбавили дані транснаціональні корпорації статусу могутніх монополістів, перебравши на себе їхню місію. Спроби повернути контроль над національними природними ресурсами та створити Організацію, яка захищатиме права даних країн, продовжувалися десятиліттями та мали успішне закінчення.

Щодо членства в організації, то воно неодноразово змінювалося протягом її існування. Нині до неї входять 14 членів: Алжир, Ангола, Демократична Республіка Конго, Еквадор, Екваторіальна Гвінея, Габон, Іран, Ірак, Кувейт, Лівія, Нігерія, Саудівська Аравія, ОАЕ, Венесуела. Колишніми членами організації є Індонезія (1962–2009 рр., приєдналася і знову вийшла в 2016 р.) та Катар (1961–2019 рр.) [3].

Науковець Альберт Даніельсен у своїй праці наводить думки експертів щодо сутності організації: «Оскільки ОПЕК була охоплена численними конфліктами протягом усієї своєї історії, деякі експерти дійшли висновку, що це не картель – або принаймні неефективний – і що він має невеликий, якщо взагалі який-небудь, вплив на кількість виробленої у світі нафти або її ціну».

Ті, хто так стверджує, підкреслюють, що існує суверенітет кожної країни-члена, невід'ємні проблеми координації цінової та виробничої політики, а також існує тенденція країн до відмови від попередніх угод на міністерських зборах.

Також дослідник наводить думку інших експертів, які вважають, що ОПЕК є ефективним картелем, хоча він не був однаково ефективним у всі часи. Ті, хто стверджує, що ОПЕК – це картель, підкреслюють, що виробничі витрати в Перській затоці становлять, як правило, менше 10% від установленої ціни на нафту, а ціни мають схильність падати за відсутності координації з боку ОПЕК [4].

Організаційна структура ОПЕК включає в себе такі органи: Конференція – вищий орган Організації, Рада керуючих – виконавчий орган, Секретаріат та Економічна комісія ОПЕК [1].

Відповідно до свого Статуту, місія Організації країн-експортерів нафти – координувати та уніфікувати нафтову політику своїх країн-членів і забезпечувати стабілізацію нафтових ринків для гарантування ефективного, економічного та регулярного постачання нафтопродуктів до споживачів, стійкий дохід для виробників і справедливий прибуток від капіталу для тих, хто інвестує в нафтову промисловість [5].

Розглянемо експортний потенціал учасниць Організації. Спочатку проаналізуємо запаси, якими володіє кожна країна – член ОПЕК (табл. 1).

За даними таблиці спостерігаємо, що серед членів ОПЕК найбільшими запасами нафти володіє Венесуела – 302,81 млрд барелів, далі йде Саудівська Аравія – 266,26 млрд барелів, на третьому місці стоїть Іран – 155,60 млрд барелів. Останні позиції займають Екваторіальна Гвінея та Демократична Республіка Конго, запаси нафти в яких дорівнюють 1,10 млрд та 1,6 млрд барелів відповідно. Розглянемо динаміку видобутку нафти у країнах – членах ОПЕК за період 2013–2017 рр. (табл. 2).

Із поданих вище даних можемо зробити висновок, що найбільше серед членів ОПЕК видобуває нафту Саудівська Аравія, показник видобутку якої у 2017 р. становив 9 959,2 тис. барелів на добу. На другому місці стоїть Ірак, видобуток якого становив 4 468,7 тис. барелів на добу. На третьому місці знаходиться Іран – 3 867,3 тис. барелів на добу. Останні позиції займають Габон та Екваторіальна Гвінея, ви-

добуток у цих країнах становить 210,1 та 128,6 тис барелів на добу відповідно.

Порівнюючи дві таблиці, можемо зробити висновок, що рівень запасів нафти та рівень її видобування у деяких країнах не співпадають. Наприклад, Венесуела займає перше місце по запасам, але за видобутком знаходиться на шостому місці серед країн – членів ОПЕК. Отже, дана країна економніше відноситься до даного ресурсу, контролює його видобуток.

У Лівії також знаходиться більше запасів, аніж вона використовує. За запасами країна стоїть на сьомому місці, за видобутком – на десятому. Ангола випереджає Алжир за видобутком, хоча має менше запасів. Так само Демократична Республіка Конго займає вищу сходинку, ніж Габон, за видобутком, але нижчу за запасами.

Для того щоб дослідити експортний потенціал країн ОПЕК, розглянемо та проаналізуємо обсяги їхнього експорту.

За даними рисунка можемо зробити висновок, що серед країн Організації станом на 2017 р. лідером за експортом нафти є Саудівська Аравія, яка продає 6 968,30 тис барелів на добу. На другому місці стоїть Ірак, експорт якого становить 3 802,0 тис барелів на добу. Третю

Таблиця 1
Запаси нафти країн – членів ОПЕК (млрд барелів)

№	Країна	Запаси
1.	Венесуела	302,81
2.	Саудівська Аравія	266,26
3.	Іран	155,6
4.	Ірак	147,22
5.	Кувейт	101,5
6.	ОАЕ	97,8
7.	Лівія	48,36
8.	Нігерія	37,45
9.	Алжир	12,2
10.	Ангола	8,38
11.	Еквадор	8,27
12.	Габон	2
13.	Демократична Республіка Конго	1,6
14.	Екваторіальна Гвінея	1,1

Джерело: розроблено авторами за [6]

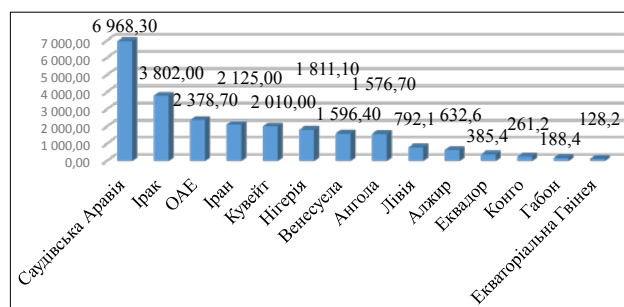

Рис. 1. Обсяги експорту країн ОПЕК станом на 2017 р. (тис барелів на добу)

Джерело: розроблено авторами за [6]

Таблиця 2
Видобуток нафти в країнах – членах ОПЕК за період 2013–2017 рр. (тис барелів на добу)

№	Країна	Роки					
		2013	2014	2015	2016	2017	2017–2016, %
1	Саудівська Аравія	9,637.0	9,712.7	10,192.6	10,460.2	9,959.2	-4,8
2	Іран	3,575.3	3,117.1	3,151.6	3,651.3	3,867.3	5,9
3	Ірак	2,979.6	3,110.5	3,504.1	4,647.8	4,468.7	-3,9
4	Кувейт	2,924.7	2,866.8	2,858.7	2,954.3	2,704.2	-8,5
5	ОАЕ	2,796.5	2,794.0	2,988.9	3,088.3	2,966.5	-3,9
6	Венесуела	2,789.5	2,682.6	2,653.9	2,372.5	2,034.8	-14,2
7	Нігерія	1,753.7	1,807.0	1,748.2	1,427.3	1,535.6	7,6
8	Ангола	1,701.2	1,653.7	1,767.1	1,721.6	1,632.2	-5,2
9	Алжир	1,202.6	1,192.8	1,157.1	1,146.3	1,058.7	-7,6
10	Лівія	993.3	479.9	404.3	390.2	817.3	109,5
11	Еквадор	526.4	556.6	543.1	549.0	531.3	-3,2
12	Демократична Республіка Конго	280.7	266.2	266.7	300.7	354.0	17,7
13	Габон	213.4	210.9	213.5	220.7	210.1	-4,8
14	Екваторіальна Гвінея	210.0	199.8	185.3	160.1	128.6	-19,7

Джерело: розроблено авторами за [6]

сходинку займає ОАЕ – 2 378,7 тис барелів на добу. Останні позиції займають Габон та Екваторіальна Гвінея, які експортують 188,4 та 128,2 тис барелів на добу відповідно.

Загалом до регіонів, у яких знаходиться найбільше світових запасів нафти, належать Близькосхідний, Південний та Центральноамериканський, Північноамериканський. Варто наголосити, що майже половина цих запасів зберігаються в Близькосхідному регіоні. Саме тут знаходяться основні країни – члени ОПЕК. Країнами – лідерами запасів нафти вважаються Венесуела, Саудівська Аравія та Канада.

Рис. 2. Запаси нафти країн – членів ОПЕК та країн, які не є членами Організації

Джерело: розроблено авторами за [6]

За даними рисунка ми бачимо, що більшістю запасів нафти володіють країни – члени ОПЕК – 1 214,21 млрд барелів, що становить 81,89% від світових запасів; усі інші запаси, які не належать країнам-членам, дорівнюють 268,56 млрд барелів, або 18,11%.

Отже, ринок нафти країни ОПЕК поділяють з іншими країнами, в яких є запаси цього ресурсу. Дані держави також видобувають та експортують нафту у великих масштабах. Розглянемо рейтинг 10 країн, які є світовими лідерами з видобутку нафти станом на 2018 р.

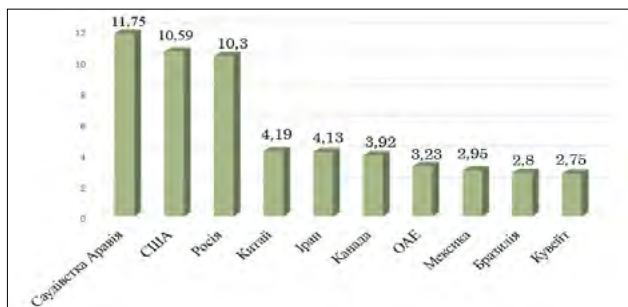

Рис. 3. Рейтинг країн за видобутком нафти (млн барелів на добу)

Джерело: розроблено авторами за [7]

Із поданих вище даних робимо висновок, що світовим лідером із видобутку нафти є Саудівська Аравія, у якій видобувається 11,75 млн барелів на добу. Взагалі ця держава отримує 13,2% від добового видобутку нафти на планеті. Багато дослідників кажуть, що Саудівська Аравія посідає так званий «нафтовий трон» у 260 млрд барелів, немає сумніву в тому, що вона забезпечена нафтою на найближчі кілька десятиліть.

На другому місці знаходяться США, де видобувається 10,59 млн барелів на добу. За прогнозами, США набирають високого темпу в енергетичній продуктивності і можуть обійти Саудівську Аравію. Також до трійки лідерів входить Росія, де видобувається 10,3 млн барелів нафти на добу.

Серед десятки країн, які видобувають найбільше нафти у світі, знаходяться декілька країн – членів ОПЕК: Саудівська Аравія, Іран, ОАЕ, Кувейт. Це пояснюється тим, що цей регіон вважається найбагатшим на родовища нафти. Із цього можна зробити висновок, що країни Організації займають досить велику частку світового ринку нафти.

Відомо, що в умовах глобалізації світові ціни на нафту перетворилися на один із найважливіших чинників розвитку економіки. Вони впливають на товарні та фінансові ринки, національні бюджетні системи й світову економіку загалом.

Динаміка світових цін на нафту призводить до зрушень в економіці як окремих країн світу, так і загалом. Оскільки країни Організації країн – експортерів нафти володіють найбільшими запасами даного ресурсу, вони вважаються основними регуляторами нафтових цін у світі.

Науковці Т.В. Андросова, О.В. Кот, В.О. Козуб, Л.Л. Носач у своїй праці розповідають про механізм регулювання світового ринку нафти ОПЕК: «Він полягає у встановленні сумарного ліміту видобутку нафти для країн-членів, коригуванні цього ліміту з урахуванням рівня цін на світовому ринку нафти, розподіленні загального ліміту між країнами-членами і контролі над дотриманням установлених квот» [8, с. 99].

Прикладом цього може стати неформальна зустріч в Алжирі 28 вересня 2016 р. членів Організації країн – експортерів нафти. Тоді було досягнуто домовленостей про обмеження видобутку нафти на рівні 32,5–33 млн барелів на добу. Це призвело до росту цін на нафту: котирування марки Brent зросли із 46,5 дол. США за барель до 48,5 дол. США за барель.

У Статуті Організації затверджено систему квот на видобуток нафти країнами – членами ОПЕК. Із 1982 р. квоти ОПЕК змінювалися 52 рази. Мінімальний показник був зафіксований у листопаді 1986 р. – 14 млн 801 тис барелів на добу. Зменшення квот співпадало з падінням цін на нафту [5].

Отже, Організація країн – експортерів нафти впливає на світовий ринок нафти та певним чином його регулює. Її рішення щодо зменшення або збільшення видобутку даного ресурсу впливає на світові нафтові ціни. Також установлення квот для країн-учасниць зменшує або збільшує ними експорт нафти. Від цього змінюються попит та пропозиція, а в результаті – вартість на нафту та нафтопродукти.

Як і будь-яка інша міжнародна організація, ОПЕК має свої недоліки та проблеми. Вони спричинені тим, що Організація має досить ве-

ликий склад – 14 країн та займається широким спектром діяльності – видобутком та експортом нафти по всьому світу. Проблеми, які наявні в Організації, стоять на заваді економічному розвитку країн – членів ОПЕК.

За словами експертів, основною проблемою ОПЕК є те, що вона об'єднує країни з різним рівнем економічного розвитку та протилежними інтересами. Наприклад, Саудівська Аравія та інші країни Аравійського півострова належать до малонаселених, але володіють великими запасами нафти, крупними інвестиціями з-за кордону і підтримують тісні відносини із західними нафтовими компаніями. Ці країни мають широку можливість здійснення маніпуляцій із видобутком та реалізацією нафти. Падіння квот та скорочення обсягів видобутку, які встановлюються Організацією, не завдають великої шкоди їхній економіці [9].

Проте інші країни – члени ОПЕК, такі як Венесуела, Нігерія, мають високу чисельність населення і бідність. Для таких країн нафтовидобуток фактично є головним та єдиним джерелом виживання. В їхніх інтересах добувати і продавати якомога більше нафти, але членство в ОПЕК обмежує їхні права. Вони дуже чутливі до квотування та скорочення допустимих обсягів видобутку [9].

Також до важливих проблем Організації віднесемо: відсутність дієвих механізмів контролю над дотриманням установлених квот або інших способів впливу на країни, які їх не дотримуються; труднощі щодо згоди стосовно встановлення квот на видобуток нафти; зростання ролі США, Росії, Китаю на світовому ринку нафти, які становлять серйозну конкуренцію Організації; неефективне використання доходів від експорту нафти країнами-учасницями; зростання видобутку сланцевої нафти у США [10]; недостатню військову, технологічну та економічну могутність країн ОПЕК, у результаті – залежність їх від конкурентів; залежність нафтових цін від курсу долара США.

Існує багато поглядів експертів щодо визначення перспектив подальшого функціонування Організації країн – експортерів нафти. Незважаючи на те що останнім часом роль Організації на світовому ринку нафти зменшилася, вона має великі можливості розвитку в майбутньому. Країни ОПЕК мають головну перевагу – величезні запаси нафти. З роками в Європі та Америці нафтові родовища будуть виснажуватися, тоді як країни Близького Сходу забезпечені цим ресурсом на багато десятиліть. Відповідно, частка видобутку країн ОПЕК у світі буде збільшуватися.

До перспектив також відносяться: приєднання до Організації інших країн, багатих на дані ресурси; спрямування прибутків від експорту на розвиток економіки (створення спеціальних програм із зазначенням конкретних цілей); відкриття нових родовищ нафти та газу; запровадження сучасних технологій та методів

у видобутку нафти; поширення обробної галузі, яка дасть змогу експортувати нафтопродукти дорожче, ніж звичайну сировину, та забезпечити робочі місця населенню країн ОПЕК; надання кредитів іншим країнам; вкладення коштів Організації в міжнародні фінансові органи; здійснення інвестицій у зарубіжні активи; диверсифікація вкладів в іноземній валюті [10]; дотримання та пропагування ОПЕК захисту навколишнього природного середовища.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, провівши дослідження, можемо зробити висновок, що Організація країн – експортерів нафти є найголовнішим гравцем на сучасному світовому ринку нафти. Країни – члени ОПЕК мають найбільші світові запаси нафти та експортують її в усі регіони світу.

Під час аналізу виявлено, що Організація країн – експортерів нафти впливає на світовий ринок нафти та певним чином його регулює. Її рішення щодо зменшення або збільшення видобутку даного ресурсу впливає на світові нафтові ціни. Також установлення квот для країн-учасниць зменшує або збільшує ними експорт нафти. Від цього змінюються попит та пропозиція, а в результаті – вартість на нафту та нафтопродукти. Таким чином, ОПЕК впливає на стан світової економіки.

У ході дослідження з'ясовано, що ОПЕК має низку проблем, які заважають розвиватися її членам, та перспектив, які вдосконалять її функціонування. Дослідники сходяться на тому, що основна проблема ОПЕК – об'єднання країн із різним економічним розвитком та протилежними інтересами.

Щодо перспектив розвитку діяльності Організації країн – експортерів нафти, то можемо зробити висновок, що головною вважається знаходження величезних запасів нафти та газу на території країн – членів Організації. Це означає, що роль ОПЕК на світовій арені буде зростати.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Міжнародні організації. Кредитно-модульний курс : навчальний посібник / за ред. Ю.Г. Козака, В.В. Ковалевського, Н.С. Логвінової ; 3-є вид., перероб. та доп. Київ : Центр учбової літератури, 2018. 344 с.
2. Ратинський В.В. Історичні аспекти процесу ціноутворення на ринку нафти та нафтопродуктів в другій половині ХХ століття. *Гілея*. 2016. Вип. 107. С. 113–116.
3. OPEC Fast Facts. 2019. URL: <https://edition.cnn.com/2013/07/30/world/opec-fast-facts/index.html> (дата звернення: 25.04.19).
4. Albert L. Danielsen OPEC Multinational organization. *Encyclopedia Britannica*. 2019. URL: <https://www.britannica.com/topic/OPEC> (дата звернення: 01.05.19).
5. Organization of the Petroleum Exporting Countries. 2019. URL: https://www.opec.org/opec_web/en/index.htm (дата звернення: 01.05.19).
6. OPEC Annual Statistical Bulletin 2018. URL: <http://www.thegulfintelligence.com/mediafiles/downloadfile/>

- 4833753a-f159-46f2-8dc0-f2335344e6e6.pdf (дата звернення: 28.04.19).
7. 10 стран с самой крупной добычей нефти в мире. 2018. URL: <https://invlab.ru/biznes/kakie-strany-dobyvayut-bolshe-vsego-nefti/> (дата звернення: 02.05.19).
 8. Міжнародні організації: кредитно-модульний курс : навчально-методичний посібник / Т.В. Андросова та ін. Харків : ХДУХТ. 2013. 145 с.
 9. Основні проблеми діяльності ОПЕК. 2018. URL: https://studref.com/387845/ekonomika/osnovnye_problemy_deyatelnosti_opek (дата звернення: 05.05.19).
 10. Ніконенко У.М. Роль країн Близького Сходу у формуванні світових цін на нафту. *Наукові записки*. 2015. № 2(51). С. 141–149.
 3. OPEC Fast Facts (2019), available at: <https://edition.cnn.com/2013/07/30/world/opec-fast-facts/index.html> (accessed: 25 April 2019).
 4. Albert L. Danielsen (2019). OPEC Multinational organization. *Encyclopedia Britannica*. Available at: <https://www.britannica.com/topic/OPEC> (accessed: 1 May 2019).
 5. Organization of the Petroleum Exporting Countries (2019), available at: https://www.opeec.org/opeec_web/en/index.htm (accessed: 1 May 2019).
 6. OPEC Annual Statistical Bulletin 2018, available at: <http://www.thegulfintelligence.com/mediafiles/downloadfile/4833753a-f159-46f2-8dc0-f2335344e6e6.pdf> (accessed: 28 April 2019).
 7. 10 stran s samoj krupnoj dobychej nefty v myre [10 countries with the largest oil production in the world] (2018), available at: <https://invlab.ru/biznes/kakie-strany-dobyvayut-bolshe-vsego-nefti/> (accessed: 2 May 2019).
 8. T.V. Androsova and others. (2013). *Mizhnarodni orghanizaciji: kredytno-moduljnyj kurs: navch.-metod. posibnyk* [International organizations: credit-module course: teaching method]. Khar'kov: KHDUKT, 145 p. (in Ukrainian).
 9. Osnovni problemy dijajlnosti OPEK [Main problems of the OPEC activity] (2018), available at: https://studref.com/387845/ekonomika/osnovnye_problemy_deyatelnosti_opek (accessed: 5 May 2019).
 10. Nikonenko U. M. (2015) Rolj krajijn Blyzjkogho skhodu v formuvanni svitovykh cin na naftu [The role of Middle East countries in world oil prices formation]. *Economic sciences*. No 2(51), p. 141-149.

REFERENCES:

1. Ed. Kozak Y.G., Kovalevsky V.V, Logvinova N.S. (ed.) (2018). *Mizhnarodni orghanizaciji. Kredytno-moduljnyj kurs.: 3-tje vyd. pererob. ta dop. Navch. posibn.* [International organizations. Credit-module course: 3rd form. recycling and add Teaching manuals]. Kyiv: Center for Educational Literature. P. 344. (in Ukrainian).
2. Ratinsky V.V. (2016) Istorychni aspekty procesu cinoutvorennya na rynku nafty ta naftoproduktiv v drugij polovyni XX stolittja [Historical aspects of market pricing of oil and petroleum products in the second half of the twentieth century]. *Gilea: scientific bulletin*. no. 107, p. 113-116.